

Brunul ridică privirea, duse mecanic mîna spre linguriță, luă o bucată de prăjitură și-și înghiți, odată cu ea, nodul din gît.

— Uite ce-ți ziceam, reîncepu tovarășul Bojin, după un alt moment de respirație profundă, care-l ajută să se regăsească. Am aflat că au nevoie de oameni pentru amenajarea unei magistrale, pe splaiul Bahluiului. Gîndește-te la asta: poți face ceva care rămîne. Pui pietre, torni ciment. Pe pietrele alea, pe cimentul ăla o să treacă mii, sute de mii de oameni, de-acum în vecii vecilor. Și tu, dacă vrei, o să contribui la asta. Oamenii o să se-oprească din promenadă, o să se bucure de cum arată locul, o să-i pomenească pe cei care l-au făcut să fie așa. Și tu o să fii printre cei care fac posibil viitorul ăsta... Ei, ce spui?

— Și cu programul de la teatru? întrebă Brunul aproape șoptit, iar celălalt își dădu ochii peste cap.

— Nu, tu nu înțelegi și pace. Ce program de la teatru? Uită-l. Vrei s-o iau de la capăt? Ce faci aici? Îngrijești păpuși. Acolo o să te îngrijești de viitorul nostru, al tuturor. Eu îți vorbesc despre alt serviciu, omule. Despre unul în care chiar faci ceva bun, ceva important...

Iarăși nodul în gît, încercă să se ajute cu o altă bucată de prăjitură. Dar limba, obrajii, cerul gurii se împotriveau prăjiturii, așa cum, mai sus, în creier, gîndurile sale se-mpotriveau vorbelor amicului său. O gură de suc, o gură mare de suc răcoritor, pînă la golirea sticlei. Și-apoi, tot ca un fel de licoare, un gînd răcoritor. Cel al sacrificiului. Indiferent de ce voia el, lucrurile trebuiau făcute. Binele propriu nu era mai presus de binele celorlalți. Păpușile nu erau mai presus de oameni. Sacrificiu, exemplul lui Manolis Glezos, chipul doctorului Ustinenko, devenit de-o vreme și omul lui drag, cel pentru care datoria față de alții sugrumase propriile dorințe. Iar acum lui, Brunului, nu i se cerea să renunțe la ceva atît de important, nu i se cerea să renunțe la Eliza, de exemplu. Nu i se cerea nici măcar, tovarășul

Bojin nu-i spusese așa ceva, să renunțe la Vasilache. Ci doar la o muncă, una care, dacă se gândea bine, într-adevăr n-avea cine știe ce importanță.

Într-un final, capul i se înclină repetat, de sus în jos, și buzele nu mai înfrînă vorbele așteptate de tovarășul Bojin. Iar acesta, fără a zîmbi, fără a plescăi mulțumit, fără nici unul din rictusurile obișnuite, care să-i redea starea în vreun fel sau altul, întinse mîna și-o puse deasupra mîinii Brunului.

*

Prima schimbare. Plecarea din satul bunicilor, pentru a urma școala în București, acolo unde îi erau stabiliți părinții. Casa mare, cu salonul imens unde trona, întotdeauna în penumbră, un pian nefolosit la care îți atrăgea atenția inscripția mare, aurie, „Thék Endre – Budapest“. Tăcuta lui mamă, cea care nu-nvățase niciodată româna, nici măcar atît cît să aibă ce discuta cu fiul ei. Lecții de italiană. Nici cu ajutorul lor n-o scosese din muțenie. Nu-și mai amintea chipul mamei, iar pentru asta vina n-o purta boala, aceasta-i răpise numai anii de după adolescență. Pentru asta vina o purta ea, o umbră în casa mare, rece, o umbră căreia doar tatăl lui și servitoarea în casă îi dădeau nume: Clara. Dar nu era numele ei, numele adevărat al mamei avea să-l afle mai tîrziu, cînd îl văzuse trecut pe primul său act, numele real al mamei era Chiara. Clara în română, Chiara în italiană. O umbră căreia nu-i mai putea vedea acum, oricîte eforturi ar fi făcut, chipul.

Tatăl, ajungînd doar în seri tîrzii acasă. George. Chipul lui îl vedea și-acum în fața ochilor, aspru, niciodată zîmbind. Doar cerîndu-i, pe un ton la fel de aspru, să studieze. Viitorul îi era bătut în cuie din punctul de vedere al tatălui. Avocat. Ajunsese oare avocat? Siguranța tatălui îl îndreptătea să creadă asta, gîndurile lui de mai încolo, de la începutul adolescenței, gînduri pe care și le amintea cu claritate, îi

ridicau însă întrebări. Pe-atunci își pregătea înfruntarea, marea înfruntare. Cândva, într-o zi, una hotărâtoare, avea să-i spună că nu vrea, că nu va accepta în nici un caz să devină avocat. Nu era o meserie pentru el. Alta? Asta era problema. Din motivul ăsta înfruntarea încă nu se putea produce, încă nu se gândise la o altă meserie. Dar în nici un caz avocat. Venise oare cândva înfruntarea? O amintire vagă, o imagine ce se pierdea într-un nor alb, undeva la întâlnirea cu negura celor douăzeci de ani, îi spunea că a existat totuși o ceartă, un scandal, o înfruntare. Nimic mai mult. Dacă ea avusese loc, întunericul ulterior îi acoperea urmările. Dacă ea avusese loc, nu mai știa cum reacționase taică-su.

Cea dintâi schimbare, cea dintâi imensă tristețe. La școală, satul copilăriei lăsat printre amintiri. Primele zile, salutându-i pe toți oamenii pe lângă care trecea, neprimind însă nici un răspuns. Primele săptămîni, luni. Alți oameni în jur, un București sufocant, ganguri și clădiri, străzi largi, mașini. Orele de italiană cu o doamnă bătrînă și acră. Refugiul în cărțile care umpleau bibliotecile casei părinților, o a doua lume nouă, a basmelor, paralelă cu cea reală, în care însă îi plăcea enorm să se ascundă. Ceva mai tîrziu, o a treia lume, și mai fascinantă, populată cu alt tip de personaje, întruchipate de oameni ca toți oamenii, născuți însă dintr-un fascicul de lumină ce-i trecea pe deasupra capului – cinematograful. Toți aceștia, oamenii din cărți, oamenii din filme, înlocuindu-i, în primii ani, pe prietenii lăsați, de nevoie, în satul copilăriei dintîi.

Apoi, cîțiva prieteni reali. Fără a-l face să renunțe la prietenii din singurătate, cei de pe hîrtie sau de pe ecran, ajutîndu-l însă să se miște, să respire tot mai firesc, ajutîndu-l să uite schimbarea. Gimnaziul, jocurile, complicitățile ascunse de ochii părinților. Anii trecînd tot mai ușor. Orașul devenind tot mai de înțeles, tot mai aproape de el. Începutul adolescenței l-a găsit bucureștean în toată regula, cu o viață a lui, alta decît cea rece din casa părinților.

A doua schimbare. Anunțată poate, mai întâi, de moartea bunicului. Apoi, la numai câteva luni, de moartea bunicii. Iarna dinspre '36 spre '37, în cimitir, după înmormântarea celei care-l crescuse. Pășind pe alee, încă neputându-și reține lacrimile, un semn de întrebare: l-a auzit pe tatăl lui, în timp ce se îndepărtau cu toții de mormântul pe care groparii îl închideau, vorbindu-i mamei. „Le cose hanno preso la piega che volevi. Adesso ce ne possiamo andare. Non c'è più niente che mi trattenga qui.”¹ N-a înțeles atunci despre ce e vorba, a priceput abia mai târziu, câteva luni mai târziu. În primăvara ce a urmat. Când tatăl lui l-a chemat la o discuție în salon. Pe un fotoliu, ținându-și genunchii lipiți cu grijă, cu o privire ce plutea undeva deasupra lui, deasupra tatălui lui, de parcă n-ar mai fi fost nimeni acolo în afară de ea, de parcă n-ar fi fost acolo nici măcar ea, Clara. Chiara. Mama. Și-a urmat o oră la capătul căreia s-a produs o mică înfruntare. Mai bine zis, o izbucnire. O izbucnire oarecum lașă, o pendulare între firea de copil, pe care se străduia s-o lase în urmă, și cea de bărbat, pe care se străduia să și-o asume. Niște țipete revoltate. Câteva cuvinte grele, primele din viață pe care îndrăznea să i le adreseze tatălui, apoi hohote de plîns. Multe hohote, copilul din el refuza categoric noua schimbare. Italia. Nu fusese niciodată acolo. Bunicii din partea mamei. Da, îi cunoscuse, îi întâlnise de două ori în viață, o dată în copilărie, în satul bunicilor, a doua oară la București. Dar pînă și mama era o umbră. Cum puteau niște oameni pe care-i cunoscuse în total două săptămîni să însemne ceva?

Începutul călătoriei cu trenul și-l amintea. Acolo, de-a lungul acestei călătorii, se rupsese ceva. Îi mărturisise oare atunci, în tren, tatălui cît de mult ura modul în care el îi controla viața? Poate. Altfel n-ar fi simțit acum că asta se întîmplase. Poate-i mărturisise. Și-apoi, poate trenul cu totul

1. „Lucrurile s-au aranjat așa cum ai vrut. Acum putem să plecăm. Nimic nu mă mai reține aici” (n.a.).

sau poate doar el intrase într-un tunel. Dinaintea intrării în tunel își amintea acum doar disperarea imensă. Era în tren, de-acum nu se mai putea face nimic. Plecarea era inevitabilă. Asta-și mai amintea, o durere covârșitoare. Își lăsa în urmă, pentru a doua oară, viața pe care reușise să și-o creeze, pentru o alta în care nu-l putea aștepta nimic bun. Nici măcar limba italiană nu o știa așa cum se cuvine. Bătrîna acră care i-o predase vreme de doi ani nu-i stîrnise în nici un fel respectul pentru această limbă. Discuțiile cu mama-umbră oricum n-aveau profunzimi, nu cereau o bună cunoaștere a limbii italiene. Nici măcar limba n-o cunoștea cum se cuvine, iar ei voiau să-l arunce într-o cu totul altă lume, pe care o ura, cu toată forța, înainte de a o cunoaște. Tunelul...

Despre a treia schimbare nu putea vorbi. Un spital. Un chip îmbătrînit, văzut într-o oglindă la cîteva zile după ce se trezise la viață. Apoi, după o scurtă, șocantă explicație, trebuise să accepte un gînd: că e în spital temporar, că de-acolo va reveni în închisoare. Nu știa de ce, n-avea nici cea mai vagă idee. Doar disperarea dinainte de tunel. Și mai nimeni în afara doctorului care se îngrijea de el nu-l credea. Nu, despre a treia schimbare nu putea vorbi. Pentru că ea venea după mai bine de douăzeci de ani fără amintiri. Și totul în jur îi spunea că nu putea fi numai a treia. În anii pierduți, în anii pe care mintea lui, sleită, nu-i găsea, cu siguranță se produsese multe alte schimbări. Altfel, nu putea ajunge acolo. N-avea cum să ajungă acolo.

Schimbările din viața lui nu mai puteau fi numerotate. Nu mai avea rost. Cînd îți lipsesc două decenii de viață, cînd ai pierdut acei ani fără să știi cum s-a întîmplat asta, de ce s-a întîmplat asta, nu mai poți vorbi despre o schimbare. Pentru că totul e altceva.

*

Schimbarea serviciului, pe care tovarășul Bojin o hotărîse în locul său, îi provoca Brunului o spaimă asemănătoare celei din adolescență, din trenul care-l ducea spre Italia, alături de părinți. De astă dată însă, îl ajută să nu se-afunde în tunel, în zilele care urmau întîlnirii din cofetărie, gîndul că schimbarea își avea totuși un rost.

„Gîndește-te la asta: poți face ceva care rămîne“, așa-i spusese tovarășul Bojin. Și avea dreptate. Teatrul era trecător, cu atît mai trecător teatrul de păpuși. O zi. Premiera. Apoi, săptămînal, vreme de cîteva luni, poate un an, poate cinci, alte spectacole, spre bucuria copiilor. După care, păpușile se retrag în magazia lor, zgîriate, obosite de-atîtea reprezentații. Copiii cresc, uită. Alte texte, alte spectacole. Muncă murind, odată cu fiecare reprezentație. „Gîndește-te la asta: poți face ceva care rămîne. Pui pietre, torni ciment. Pe pietrele alea, pe cimentul ăla o să treacă mii, sute de mii de oameni, de-acum în vecii vecilor.“ Tovarășul Bojin avea dreptate.

În vinerea ultimă a lucrului său la Teatrul de Păpuși de Stat, la începutul lunii iunie, Brunul nu se putu folosi însă prea mult de gîndurile cu care se îmbărbătase în ultima vreme. Erau gînduri bune, erau gînduri de care avea nevoie, dar, ieșind pentru a și le aduna în curtea bisericii catolice, cu Vasilache alături, adus și el pentru a se despărți cum se cuvine de celelalte păpuși, atît de diferite, dar nu mai puțin asemănătoare, ieșit acolo și așezat pe-o bordură, cu o oră înainte de încheierea programului, Brunul nu reuși să-și rețină gîndurile astea. Apăreau în mintea lui, rotunde, împlinite de zilele în care se mîngîiase cu ele, păreau a se înstăpîni acolo, apoi, cînd încerca să se folosească de ele pentru a-și alunga sufocarea și lacrimile, Brunul le pierdea, ca și cum nici n-ar fi fost, ca și cum ar fi pocnit, în rotunjimea lor, ca niște baloane de săpun și s-ar fi răspîndit prin aer fără urmă.